

4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII.

5. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності : Закон України від 13.12.2022 № 2834-IX.

УДК 621.039

Стручок В., ст. викладач

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ЖЕРТВИ ТА ЖЕРТОВНІСТЬ ПІД ЧАС ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

***Анотація.** Розглянуто масштаби забруднення та втрати персоналу і особового складу формувань цивільної оборони безпосередньо після аварії на Чорнобильській АЕС. Детально розглянуто неординарні масштаби аварії та незахищеність персоналу і спеціалістів, що були залучені до ліквідації наслідків аварії в перші години, дні після аварії, що призвело до загибелі 28 ліквідаторів аварії. Наведено основні об'єктивні та суб'єктивні причини зростання втрат та значного погіршення здоров'я серед ліквідаторів.*

***Ключові слова:** радіаційна аварія, радіаційна розвідка, сепаратор пари, радіоактивні відходи.*

Struchok V., Sr. Lecturer

Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ukraine

VICTIMS AND SACRIFICE DURING THE CHERNOBYL DISASTER

***Abstract.** The scale of contamination and loss of personnel and personnel of civil defense formations immediately after the accident at the Chernobyl NPP is considered. The extraordinary scale of the accident and the lack of protection of personnel and specialists involved in the elimination of the consequences of the accident in the first hours and days after the accident are considered in detail, which led to the death of 28 liquidators of the accident. The main objective and subjective reasons for the increase in losses and significant deterioration of health among the liquidators are given.*

***Keywords:** radiation accident, radiation reconnaissance, steam separator, radioactive waste.*

26 квітня 2026 року минає 40 років з часу, коли сталася найбільш масштабна радіаційна аварія на планеті Земля - аварія на Чорнобильській атомній електростанції (АЕС) (м. Прип'ять, Україна). Внаслідок аварії було забруднено радіонуклідами I^{131} , Cs^{137} , Sr^{90} 42000 км² території. За станом на 1 січня 1988 року втрати серед персоналу станції та особового складу формувань цивільної оборони, що брали участь у ліквідації наслідків аварії, склали 145 осіб, з них 28 із смертельним наслідком. Усі особи мали діагноз гостра променева хвороба того, чи іншого ступеня. Кількість населення, що отримало внутрішнє опромінення щитоподібної залози більше 30 бер, склало більше 150 тис. осіб [1].

У перші ж години, дні після аварії, за свідченням учасників ліквідації її наслідків, звертається увага на невизначеність масштабів та небезпеки самої аварії. Про це свідчить формування на багатьох АЕС СРСР загонів радіаційної розвідки, зокрема на Курській АЕС, та направлення їх для проведення радіаційної розвідки на території Чорнобильської АЕС (ЧАЕС). До кінця квітня 1986 року дозиметристи з різних АЕС визначили на ЧАЕС зони підвищеної небезпеки.

Однак, аварія мала неординарні масштаби, про що свідчить інформація від тепломонтажників тресту «Південьтеплоенергомонтаж», які здійснювали монтаж чотирьох енергоблоків ЧАЕС, і були готові 28 квітня 1986 року в понеділок розпочати монтаж п'ятого реактора. За їх інформацією після вибуху на IV блоці була знесена верхня частина будівлі реакторного відділення і стало видно сепаратор пари. Ці сепаратори пари знаходилися в приміщеннях (боксах) з товщиною залізобетонних стін 1,5 – 2 м і побачити їх ззовні не було ніякої можливості. Таким чином, можна собі уявити, якої сили стався вибух, щоб розкидати такі брили залізобетону.

Мала місце значна кількість фактів, особливо у перші години, дні після аварії, коли керівники, учасники будівництва, поставок, монтажу, наладки, пожежники, які виконували аварійні роботи, що часто бували на АЕС, не мали ні індивідуальних дозиметрів, ні спецодягу, тобто ніякого захисту, а були ж і на діючих енергоблоках. Багато з них, що побували під час аварії на Чорнобильській АЕС, приїжджали додому у власному «забрудненому» у радіаційному відношенні одязі, взутті, які потім приходилось спалювати.

Отже, мало місце значне радіаційне опромінення особового складу пожежних підрозділів, оперативних працівників експлуатаційного персоналу, залучених спеціалістів інших міністерств та відомств. Їх усіх було доставлено у клінічну лікарню №6 Третього Головного управління Мінохоронздорів'я СРСР. В цілому у зазначеній лікарні після 10 травня 1986 року померло від гострої променевої хвороби 28 чоловік. Для захоронення померлих при Міністерстві енергетики і електрифікації СРСР була створена спеціальна комісія, у яку крім працівників зазначеного міністерства, увійшли представники міської влади, Держсаннагляду, Держпожнагляду, НПО «Радон», комунальних служб міста. Вражаючим є присутність представників НПО «Радон» у складі зазначеної комісії, адже відомо, що назване об'єднання займається поводженням, захороненням та зберіганням радіоактивних відходів. Це свідчить про значний рівень забруднення тіл померлих пацієнтів зазначеної вище лікарні. Для захоронення померлих учасників ліквідації аварії було підібрано місце на Мітінському міському кладовищі м. Москви. У травні-червні 1986 року захоронення відбувалися майже щоденно. На цьому кладовищі було захоронено 28 померлих учасників ліквідації аварії. На місці захоронення було споруджено меморіал.

З огляду на стереотипи, що переважали тоді у суспільному житті СРСР, мала місце самовіддана праця з повною віддачею сил, самопожертва всіх, хто був залучений до ліквідації наслідків аварії. Більшість ліквідаторів працювала незважаючи на труднощі і не усвідомлюючи можливі наслідки, розуміючи, що чим швидше буде захоронений IV енергоблок, тим краще буде для людей. На початках навіть думали про швидке відновлення енергоблоку, але ця думка була далеко хибною. Все це тільки збільшувало втрати, призводило до значного погіршення здоров'я серед ліквідаторів.

Отже, такою страшною ціною здобувався великої цінності «досвід» ліквідації наслідків аварії, якої ще не знала історія, щоб отримати необхідний алгоритм дій в подібних ситуаціях у майбутньому.

Джерела та література

1. Стручок В.С. Аналіз причин виникнення втрат внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. - Матеріали I Міжнародної наукової конференції «Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки» (до 35 роковин аварії на Чорнобильській АЕС), 22-23 квітня 2021 року. – Тернопіль, 2021. – С.83-84. <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/35083>